

TANITMA YAZILARI

ATATÜRK'ÜN KÜLTÜR VE MEDENİYET KONUSUNDAKİ SÖZLERİ, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, sayı: 37 Ankara 1990, XIII+176 sayfa.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun bağlı kuruluşlarından Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı 1990 yılında Atatürk'ün kültür ve medeniyet konusundaki sözlerinin derlenmesi çalışmasını gerçekleştirmiştir. Çalışmanın derlenmesi işi Atatürk Kültür Merkezi uzmanlarından Alim Yanık tarafından yapılmıştır. Kitabın sonuna derleyici tarafından (127-169 sayfaları arası) geniş kapsamlı bir sözlükçe eklenerek kitap okuyucusuna sunulmuştur. Sözlükte geçen kelimelerin öncelikle Atatürk'ten alınan metinlerdeki anlamlarına göre düzenlenmiş olduğunu önsözden ve metinlerden anlıyoruz. Kitaba ayrıca 6 sayfalık bir de dizin eklenmiştir.

Kitap, Atatürk Kültür Merkezi kurucu başkanı merhum Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı tarafından kaleme alınan geniş bir önsözle başlar. Bu kısımda Atatürk'ün görüşlerini paylaşan ve kısmen o yılları yaşamış olan sayın Sayılı kültür ve medeniyet kavramlarını tartışmış, ince ayrımlar yapmıştır. Buna göre, "*Kültür* kelimesinin manası, Türkçemizdeki kullanılışı ile genellikle *medeniyet* veya *uygarlık* sözcüklerinin anlamı kadar geniş değildir. *Kültür* sözcüğü yerine Türkçemizde eskiden *hars* ve *haraset* kelimeleri kullanılmaktaydı. Son zamanlarda, *ekin* ve *ekininim* sözcükleri de *kültür*'ün öz Türkçe karşılıkları olarak kullanılmışlardır, ya da kullanılmak için önerilmişlerdir. *Entellektüel Kültür* terimi karşılığı olarak dilimizde *düşünümselel kültür* tabirinin kullanılması, daha kolay çağrışım yapabilmesi açısından, uygun olabilir. Bu takürde *düşünüm* sözcüğü yoğun ve sistemli düşünme süreci anlamını yüklenmiş ve *tefekür* terimi karşılığında kullanılmış olmaktadır."

Kültür kavramına önerilen karşılıkların yanı sıra, *kültür-medeniyet* ve *uygarlık* kavramlarını birbiriyle karşılaştırılması şu şekilde yapılmıştır.

"*Medeniyet kültürü* içine alır; *kültüre* teknik medeniyet, yani *teknik uygarlık* veya *maddelel uygarlık* ilave edilirse, *uygarlık* veya *medeniyet* sözcüklerinin anlamı aşağı yukarı tam olarak dile getirilmiş olur."

"*Uygarlık* insanın örf ve âdetleri, davranışları, düşüncelerini açığa çıkarmaya yarayan dili, ülküleri, hayalleri ve ümitleridir; onun şekil, ses, renk ve söz yardımıyla yarattığı güzellikler, öyküler, efsaneler, gelenekler, ve özelemleridir; keşifleri, ihtüraları, bilgisi, inançları, kitapları ve kurumlarıdır; hayatını düzenlemek için bulduğu yöntemler ve kurduğu nizamlar, tutkuları, başarıları, zaferleri, tarih bilinci, büyük insanlarına bakış tarzıdır. Adalet duygusu, insancıl düşünceleri, bilime olan güvenidir."

Kitap bu önsözden sonra, "Medeniyet Ne Demektir?" sorusuna 1930 tarihinde Atatürk'ün yazdırdığı cevap yazısı ile başlar. Bu yazı, 1930 yılının yaz aylarında Yalova'da bir gece toplantısında Afetinan'a yazdırdığı sorulara Atatürk'ün verdiği cevaplardan oluşur. Bu soruya Atatürk, medeniyetin harstan (kültürden) ayrılmasının güç ve lüzumsuz olacağı ve bu yüzden harsın (kültürün) tanımı ile başlanabileceği noktasından yaklaşır. Atatürk'ün kültür tanımı şöyledir:

"Hars;

A- Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, B- Fikir hayatında yani ilimde, içtimaiyyatta ve güzel sanatlarda, C- İktisadî hayatta yani ziraatte, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava münakalâtçılığında yapabildiği şeylerin muhassasıdır."

Görülüyor ki, Atatürk kültür ve medeniyetin iççeliğini ve birbirinden ayırlamayacağı üzerinde önemle durmaktadır.

Kitabın ikinci yazısı, 1936 yılının sonbaharında Atatürk'ün sözlerinden alınan paragrafları not alan Afet İnan'ın katkılarıyla 'Kültür Ne demektir?' başlığıyla yayınlanmıştır. Bu kısımda Atatürk, kültürün çok çeşitli tanımlamalarını yaparak "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür. Bu sözü ayrıca burada izaha lüzum görmüyorum" demiştir. Afet İnan bu notlara ayrıca şu ilaveleri yapmıştır:

"1930 yılında yine bu meseleye ait bir konuşmada o, şu cümleyi söylemişti: 'İnsanların hayatına, faaliyetine hakim olan kuvvet ibdâ ve îcad kabiliyetidir'. İcadı ve yaratıcılığı yapabilen insanların ise, mutlaka kültürlü olmalarının şart olduğunu tebarüz ettirmiştir."

Daha sonra, sırasıyla şu konuşmalar yer almaktadır.

- Ankara İleri Gelenleriyle Yaptığı 28.XII.1920 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkisini Belirten Kanun Teklifi Münasebetiyle Yaptığı I.XII.1921 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Maarif Kongresini Açarken Yaptığı 16.XII.1921 Tarihli Konuşma,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Üçüncü Toplanma Yılına Açarken Yaptığı I.III.1922 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Konya Askeri Nalbant Okulunda Yapılan Diploma Töreninde Yaptığı 3.IV.1922 Tarihli Konuşma,
- Claude Farreé Şerefine Verilen Çay Ziyafetinde Yaptığı 19.VI.1922 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Öğretmenlere Bursa'da Yaptığı 27.X.1922 Tarihli Konuşma,
- Alaşehir'de Halkla Yaptığı 25/26.I: 1923 Tarihli Konuşma,
- İzmir'de Hükümet Konağında Yaptığı 27.I.1923 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- İzmir İktisat Kongresini 17.II.1923 Tarihli Açış Söylevi,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Dördüncü Toplanma Yılına Açarken Yaptığı I.III.1923 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Adana'da Halkla Yaptığı 15.III.1923 Tarihli Konuşma,
- Adana Esnafı ile Yaptığı 16.III.1923 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Tarsus'ta Çiftçilerle Yaptığı 18.III.1923 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Konya Gençleri İle Yaptığı 20.III.1923 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Kütahya'da Öğretmenlerle Yaptığı 24.III.1923 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Kültür Hakkında 29.X.1923 Tarihinde Maurice Pernot'ya Verdiği Demeç,

- İstanbul Halkı ve Cumhuriyet Üzerine 4.XII.1923 Tarihinde Verdiği Demeçten Bir Bölüm,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi İkinci Dönem Birinci Toplanma Yılına Açarken Yaptuğu I.III.1924 tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Muallimler Birliği Kongre Üyeleriyle Yaptuğu 25.III.1924 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Dumlupınar'da Yaptuğu 30.VIII.1924 Tarihli Konuşmadan bir Bölüm,
- Samsun Öğretmenleriyle Yaptuğu 22.IX.1924 Tarihli Konuşma,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi İkinci Dönem İkinci Toplanma Yılına Açarken Yaptuğu I.XI.1924 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Kastamonu'da Yaptuğu 24.VII.1925 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- İnebolu'da Yaptuğu 28.VIII.1925 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Kastamonu'da Yaptuğu 31.VIII.1925 Tarihli İkinci Konuşmadan Bir Bölüm,
- Balıkesir'de Yaptuğu 8.X.1925 Tarihli Konuşmadan bir Bölüm,
- İzmir Kız Öğretmen Okulunda Yaptuğu 14.X.1925 Tarihli Konuşma,
- İzmir Erkek Öğretmen Okulunda Yaptuğu 14.X.1925 Tarihli Konuşma,
- Konya Öğretmenleriyle Yaptuğu 18.X.1925 Tarihli Bir Konuşma,
- Ankara Hukuk Fakültesinin Açılışında Yaptuğu 5.XI.1925 Tarihli Konuşma,
- Türk Yazı İnkılabı Hakkında Yaptuğu 8.VIII.1928 Tarihli Konuşma,
- Yeni Türk Harfleri Hakkında Yaptuğu 25.VIII.1928 Tarihli Konuşma,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Üçüncü Dönem İkinci Toplanma Yılına Açarken Yaptuğu I.XI.1928 Tarihli Konuşma,
- Malatya'da Yaptuğu 13.II.1931 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Dördüncü Dönem İkinci Toplanma Yılına Açarken Yaptuğu I.XII.1932 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Onuncu Yıl Söylevi 29.X.1933,
- Himaye-i Etfalin Ankara'daki Balosunda Yaptuğu 1936 Tarihindeki Konuşmadan Bir Bölüm,
- Florya Köşkünde Gece Toplantısında Yaptuğu 19.VII.1936 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Beşinci Dönem İkinci Toplanma Yılına Açarken Yaptuğu I.XI.1936 Tarihli Konuşmadan bir Bölüm,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Beşinci Dönem Üçüncü Toplanma Yılına Açarken Yaptuğu I.XI.1937 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Balkan Antantı Hakkında Yaptuğu 27.XII.1937 Tarihli Konuşmadan Bir Bölüm,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Beşinci Dönem Dördüncü Toplanma Yılına Açılışında Atatürk adına Başvekil Celal Bayar Tarafından Okunan I.XI.1938 Tarihli Söylevinden Bir Bölüm,

Kitabın derlenmesinde aşağıdaki kaynaklar kullanılmıştır:

Afetinan, *Atatürk Hakkında Hauralar ve Belgeler*, Ankara 1959, 1969; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, cilt 1, cilt 2, cilt 3; Aydın Sayılı, "Batılılaşma Hareketimizde Bilimin Yeri ve Atatürk" *Erdem*, cilt 1, s. 374; Kemal Arıburnu, *Atatürk'ten Anılar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 1969.

Kitapta alınan bölümlerin ortak noktası şudur ki, Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini kültür olması gerektiği fikrini birçok defa yenileyerek, Cumhuriyetin temel taşı yapmıştır. Bu ise, yeni yetişen kuşaklara bir yoldur, yöntem bilincidir. Toplumsal kirlenmenin her alana yayıldığı günümüz Türk toplumunda Atatürk, o yıllarda 2000'li yılları öngörerek hayattaki en hakiki yol göstericiyi ortaya koymuştur. Kitabın, *Kültür ve Medeniyeti* tahlil etme konusunda, başarılı bir elden çıkmış olması da kitabın niteliğini artırmaktadır. Bilindiği üzere, Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı'nın bu konuda çok sayıda makaleleri ve kitapları vardır.* Derleyici Alim Yanık'ında Atatürk konusunda başarılı çalışmalarda bulunmuş olduğunu biz biliyoruz."

Kitap Atatürk konusunda çalışanlar için bir başvuru, kaynak kitap niteliğindedir. Atamızı Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yıldönümüyle birlikte birkez daha şükranla anarken, Türkiye Cumhuriyeti'nin daha nice 75. yıllara erişmesini diliyoruz. Ata'nın Cumhuriyeti emanet ettiği yeni kuşaklar, onu daha iyi anlayabilmek için kaynaklarının yanına bu kitabı da katmalıdırlar. Kendileri bu ürünleri ile her zaman övüleceklerdir.

SONGÜL BOYBEYİ
Atatürk Kültür Merkezi
Uzmanı

* Kültür ve medeniyet konusunda çalışanlar için ayrıca bkz. Aydın Sayılı, *Bilim ve Kültür Dili Olarak Türkçe*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basım Evi; Aydın Sayılı, *Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir*, Gündoğan Yayınları, Ankara.

** Alim Yanık, *J.J. Rousseau'nun Tanzimat Dönemi Fikir Hayatımıza Etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993.

SOSYOLOJİ AÇISINDAN ATATÜRK, Nihat Nirun, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi: 35, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 57 sayfa, 1997.

Türk kültüründen görüntüler dizisinin Atatürk'le ilgili olanlarından "Sosyoloji Açısından Atatürk" adlı kitap Prof. Dr. Sadık Tural'ın Sunuş'uyla başlamaktadır. Sunuş yazısında Prof. Dr. Sadık Tural şunları söylemektedir: "Hürriyetin esaretten, cesaretin korkaklıktan, vatanın candan daha tatlı, daha değerli ve daha yüce olduğuna inananları harekete geçiren, onların başına geçerek Kuva-yı Milliye'yi "Millî Mücadele" hareketi haline dönüştüren Gazi Mustafa Kemal Paşadır. Gazi Paşanın milletin gururunu, haysiyetini rencide eden durumlar karşısında Türklüğe ait bilincin çekilmiş kılıncı olarak öne geçip bize hürriyeti ve istiklâlî yeniden taturması yüce bir kahramanlıkur.

Bir milletin hürriyetini ve bağımsızlığını sağlayıp devlet kurması çok görülmüştür; o devlete verdiği düzen, o devletin dayandığı temeller ve o devletin milleti için biçtiği gelecek, devletin bir, 'özel yapı' oluşunun göstergelerindedir, ancak bu göstergeleri soyut olmaktan çıkarıp, zaman ve mekân içinde görüntülenen bir dünya haline dönüştürmek çok güçtür. Bir halkı veya ülkeyi kahramanca kurtardığı halde, daha sonra onları geriliğin, fakirliğin, çaresizliğin batağından kurtaramamış kimseler çoktur. Atatürk sömürgeci devletleri tarihin utanç çukuruna attuktan sonra yeni bir devlet kurdu; bu devleti cumhuriyet idaresi ile, lâiklik anlayışıyla, milliyetçilik düşüncesiyle yapılandırdı. Atatürk, idare, iktisat, eğitim, hukuk, harf, kılık, kıyafet, kadın hakları vb. gibi alanlara ait büyük değişimlerle Türk kültürüne yeniden canlılık ve yeni bir ivme kazandırdı. Atatürk devri denilen bir zaman aralığında, Devletin kucaklaşmasını, başka devlet ve milletlerin ise ilişkilerimize, merkezinde Türkiye Cumhuriyeti devleti olduğu gerçeğini koydurttu. Türkiye Cumhuriyeti devleti, Atatürk'ün başlattığı hürriyet, cumhuriyet ve haysiyet kavgasını sürdürmek zorundadır.

... Atatürk'ün değeri Arap dünyasını gezmekle, hattâ bugünkü bağımsız Türk cumhuriyetlerini dolaşmakla rahatça anlaşılabilir: O olmasaydı bugün Türk de, Müslüman da, ileri de, zengin de olamazdık..."

Kitabın Sosyoloji Açısından Atatürk başlığında, Atatürk'e göre ve aynı zamanda sosyolojik açıdan, her insan topluluğunun ortak ve genel duyguları, düşünceleri ile oluşan fikirleri olduğu, insan topluluklarının kıymet ve değer hükümleri, inançları, arzu ve temayülleri, başka bir ifade ile beklentileri, davranışların ve fikirlerin belirlenmesi, ortaya çıkması ile anlaşılacağı, bir insan topluluğunu yönetenler, geleceği üzerinde hüküm verme durumunda bulunanlar dostlar veya düşmanlar için miyar, bu insan topluluğunun kamu oyundan alınan kabiliyeleri ve kıymet ve değer duyguları ile beslenen ortak fikirler olduğu, vurgulanmaktadır. Kamu oyu araçlarının ürünleri her hali ile, müspet veya menfi, vazifelerini doğru yapsınlar veya yapmasınlar her şekli ile ölçü olma durumunu yansıtarlar, dendidikten sonra Cumhuriyet idarelerinin hünerli ellerinde bu ölçülerin çok doğru ve çok iyi bir şekilde değerlendirileceği belirtilmektedir. Atatürk'ün, bu değerlendirme işlemlerini çok iyi ve büyük bir maharetle yapmasını bildiği, "İstiklâl ve Cumhuriyet ilebet payidar kalacaktır", diyerek büyük Türk milletin bir ferdi olarak, milletin duygu düşünce ve fikirlerinin tercümanı olan liderin, basiretli görüşü ile işlerin temelinde bulunması hükmünü verdiği belirtilmiştir.

Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basuktan sonra derhal memleketi ve milleti yokladığı ve memleketin ve milletin temayülünün, istiklâl ve müdafaaında tereddüt edenleri utanılır mevkiide bırakabilecek mahiyette olduğunu gördüğü belirtilmektedir. Atatürk'ün, düşüncelerinde isabet ve milletün azim ve imânında hakiki salâbet olduğunun ispatı yargısıyla ve imânıyla yola çıktığı ve o yıllarda Millî Mücadelenin adeta simgesi olduğu vurgulanmaktadır. İrade-i milliye (millî irade) gücüyle Anadolu'daki dağınık kuvvetleri bir merkez etrafında toplamak amacıyla 12 Haziran 1919'da Amasya'ya geldiği ve Amasyalılar tarafından büyük bir coşku ile karşılandığı ve vatanperver, aydın bir alim olan müftü Hacı Tevfik Gezdi'nin "Amasya halkı, müdafaa-i vatan, muhafaza-i din ve devlet yolunda mücadele edenleri bağrına basmakla müfthir olacaktır, Paşam bütün Amasya emrinizdedir. Gazanız mübarek olsun" sözleriyle karşılandığı anlatılmaktadır. Müftü Hacı Tevfik Efendinin ve tüm Amasya halkının Mustafa Kemal'e büyük destek olduğu belirtilmiştir.

Atatürk'ün Amasya'ya gelişinden ve Samsun'a ayak basışından itibaren Türk milletinin tabii lideri olduğu ve Millî Mücadele konusunda Atatürk ile Anadolu halkı arasında yüzyüze ilişki ve etkileşimlerin başladığı ve Atatürk'ün her olayı bir prensibe ve fikre inkılâp ettirmesini bildiği ve adım adım hedeflerine doğru ilerlediği belirtilmiştir.

Memleketin elden gitmesi, padişahın ve hükümetin işgörmezliği durumunda vatanperver ve aydın din alimleri Mustafa Kemal'in yanında olduklarını belirtmişlerdir. Beyazıt Camii vaizi Abdurrahman Kâmil Efendi Cuma hutbesinde, "Milletün şerefi, haysiyeti, hürriyeti, istikbali tehlikeye düşmüştür. Bu felaketten kurtulmak icabederse vatanın son ferdine kadar ölmeyi göze almak lâzımdır. Padişah olsun, halife olsun hiçbir şahıs ve makamın hikmet-i mevcudiyeti kalmamıştır. Yegâne çare-i halâs (kurtuluş) halkın doğrudan doğruya hâkimiyeti eline alması ve iradesini kullanmasıdır" gerçekçi ve cesur sözleri sarfetmiştir, denilmektedir.

Atatürk ve arkadaşlarının Müftü Efendi ve arkadaşlarının yarattığı hava ve imkânlar içinde kendilerini Anadolu topraklarında huzur ve emniyette hissettikleri ve tasavvur etikleri mesaiye cesaretle devam etikleri, anlatılmaktadır.

Atatürk'ün "Vatan", "Millet", "İstiklâl" kavramlarıyla milletün doğrudan doğruya hâkimiyeti eline alması ve kendi iradesini kullanması gerektiği fikrini açık ve seçik olarak ortaya koymuş olduğu, belirtilmiştir.

Atatürk'ün Amasya Tamimi ile Millî Mücadele'yi fiilen başlattığı ve "Türkün haysiyet ve izzet-i nefsi ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evladır. Binaenaleyh, hakiki kurtuluş isteyenlerin parolası Ya İstiklâl Ya Ölüm olmalıdır" dediği, söylenmektedir. Atatürk'ün Anadolu'da Erzurum ve Sivas Kongrelerinin hazırlıklarını yaptığı, belirtilmektedir.

Anadolu halkını içine düştüğü bu durumdan kurtaracak liderin Atatürk olduğu, halkı aydınlatmaya çalıştığı, uyanık bulunmaya davet ettiği, yepyeni bir millî teşkilât fikrini dimağlara yerleştirdiği, yapılacak işin, olaylardan yararlanarak milletin gerçek duygusunu ve fikirlerini cihana açıklamak, kademe kademe ilerleyerek hedefe ulaşmak olduğu, anlatılmaktadır.

Kuva-yı Milliyeyi (Millî Kuvvetler) hakim kılmanın, devleti hâkimiyet-i milliye üzerine yerleştirmek ve daha sonra Misak-ı Millî esasında sulh yapmak için en uygun ve en azından "Türkiye Türklerindir" ve "tam bağımsızlık" şartlarını kabul ettirecek bir programın hazırlanması gerektiği anlatılmaktadır.

Sulha ulaşmak için kuvvetleri, bir merkezde toplayacak esasların kararlaştırılıp, millî faaliyet, ordu mensuplarının yardımını sağlamak ve asker-i millî gayretleri, ahenk içinde yürütmek

İçin bütün milletin birlik ve dayanışmasını elde etmenin ve bütün bunları milleti temsil edecek bir heyet adına yapmanın gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Daha sonra milletin millî vicdanından, azim ve iradesinden doğmuş olan Millî Cemiyetlerin, düşmanların esaretine baş eğmemek gayesiyle kurulmuş oldukları ve aynı azim ve iradeyi hakim kılmak için bir merkez etrafında toplandıkları, böylece Atatürk'ün millî iradenin ve onu temsil eden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyet-i Temsiliyesi adına bütün vatanın millî vicdanının ve mücadelesinin başına getirildiği, milletin tabii liderine, vatanın da Heyet-i Temsiliye ile tabii idaresine kavuştuğu belirtilmektedir.

Tüm haince engellenmelere rağmen Anadolu'nun idaresinin, fiilen millî kuvvetlerin eline geçmekte olduğu anlatılmaktadır.

Atatürk'ün duygu ve düşüncesinde, millî mücadele millî kuvvetleri işleten ve millî iradeyi egemen yapan "Ya İstiklâl Ya Ölüm" parolasının değer kazandığı, millî egemenliğe dayanan bir millî mücadelenin, safha safha işleneceği ve millî iradenin hakim olacağı, Türkün anayurdu, vatanına, Türkün istiklâline saldıranlar kimler olursa olsun onlara karşı bütün milletçe maddî ve manevî bütün silahlarla mukabele edileceği ve onlarla mücadeleden kaçınılmayacağı, şahsın ve milletin namusu, şerefi, haysiyeti için mukaddes vatan toprakları üzerinde millî gururun icab ettirdiği millî kudret ve millî kuvvet ile kabiliyeti çok yüksek olan büyük Türk milletinin hakka-niyet, ahlâkiyet, İslâmîyet ve medeniyet mefkûrelerinin verdiği ilhamla kayıtsız şartsız tam bağımsızlık elde edilinceye kadar mücadeleye devam edileceği karizmatik lider Mustafa Kemal Atatürk'ün Kuva-yı Millî (Millî Kuvvetlerle) millî egemenlik yoluna çıktığı, millî vicdanın yarattığı millî iradeye dayandığı, vicdan hürriyetinin meşalesini elinde taşıdığı, dehasıyla yiğitliğini başında taçlaşuran büyük insan olduğu, bu büyük insanın millî tarih şuurunu daima gözönünde bulundurmasını bildiği, adil bir barışın elde edilmesinin Atatürk'ün büyük gayelerinden biri olduğu, memlekette kurulmuş olan cemiyetlerin düzenli, asayişe uygun bir adalet ile hukuka saygılı faaliyetler gösterdiği, milletin tam bir birlik içinde Atatürk'ün etrafında toplandığı, millî vicdan, millî irade ve hakimiyet-i millîye (millî egemenlik) duygu, düşünce ve prensiplerinin birbirini takip ettiği ve bunlar temelde olmak üzere Kuva-yı Milliyi (millî kuvvetleri) yarattığı, bütün bu prensipleri şahsında en iyi temsil eden, teşahhuslaşuran (şahıslaşuran) ve millettten aldığı ilhamları yine millete en mükemmel şekilde yansıtan Atatürk'ün büyük dehasıyla Ankara'dan harekâtı takip ettiği ve yönlendirdiği anlatılmaktadır.

Bu olayların ışığında Atatürk'ün, Türk milletinin egemenliğine güvenerek girdiği yolda muzaffer olduğu ve vatanını kurtardığı belirtilmektedir ve konu Atatürk'ün şu sözleriyle noktalanmaktadır: "Bir milletin namuskâr bir mevcudiyet, şayan-ı hürmet bir mevki sahibi olması için, o milletin yalnız âlim ve mütefennin bulunması kâfi değildir. Her ilmin, her şeyin fevkinde bir hassaya (üstünde bir duyguya) sahip olması lâzımdır ki, o da milletin muayyen ve müspet bir seçiyeye malik bulunmasıdır. Böyle bir seviyeye mâlik olmayan fertler ve böyle fertlerden mürekkep milletler hiçbir dakika hakiki bir devlet teşkil edemezler."

Kitabın, insan, dil ve kültür başlığında insan, dil, kültür ilişkisi felsefi temelde sosyolojik olarak ele alınmaktadır.

Atatürk ve Kültür başlığında, Atatürk'ün düşünce sisteminin bütünlüğü içinde ele alınıp, uygulamalar ile birlikte tahlil edildiği zaman doğru değerlendirilebileceği üzerinde durulmuş, özellikle günümüzde kültürel bütünlüğümüzü ve millî birliğimizi gerçek yapısı ile sosyal dinamik bünye analizinin ışığı altında doğru kavrayabilmek ve anlayabilmek için Atatürk'ün düşünce sistemini bütün ayrıntularıyla birlikte düşünmeye mecbur olduğumuz belirtilmektedir.

Atatürk'ün Türk milletinin fikir hayauna büyük değer verdiği ve cumhuriyet idaresi ile ilgili olarak şunları söylediği "Cumhuriyet, fikren, ilmen, fennen, bedenen kuvvetli ve yüksek seviyeli muhafızlar ister" bunu da derken, fikir ve ilim hayatını özellikle kastettiği belirtilmektedir.

Atatürk'ün fikir hayatını milli terbiye ve milli kültür ile birlikte düşündüğü ve şöyle dediği: "Bir milli terbiye programından bahsederken, eski devrin hurâfâtından ve evsâf-ı fitriyemizle (doğuştan gelen niteliklerimizle) hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü dehâ-yı millimizin inkişaf-ı tâmmu ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir" denmektedir.

Atatürk'ün şu sözleri verilmektedir: "Kültür zeminle mütenasiptir. O zemin milletin seciyesidir. Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa mevcudiyeti ile, hakkı ile birliği ile tearuz eden (birbirine karşıt olan) bilûmum yabancı anâsırla (unsurlarla) mücadele lüzumunu ve efkâr-ı milliyeyi kemâl-i istiglak ile (millî fikirleri gerçekliği ile) her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedakârane müdafaa zarureti telkin edilmelidir."

Bu bölümün sonunda Atatürk'ün millî kültüre verdiği önem ve sosyal bünyenin ahengi üzerinde durulmuştur.

Atatürk ve Din başlığında, tabii hukuk nazariyesinden, pozitivizmden, vicdandan, dinden, dinî sistemlerden, vicdan ve din hürriyetinden, Türkiye Cumhuriyet devletinin lâik bir devlet olduğundan, lâiklikten ve lâik insandan, devletin lâik olmasından ve Atatürk'ün lâik devlet anlayışından bahsedilmektedir.

Atatürk'ün her türlü siyasi ve şahsi maksat ve menfaat temini için dinin âlet ve vasıta olarak kullanılmamasını istediği ve bu konuda milleti şu sözleriyle uyardığı belirtilmektedir: "Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz... Görürsünüz ki milleti mahveden, esir eden, harabeden fenalıklar, hep din kisvesi altındaki küfür ve melânetten gelmiştir. Onlar her türlü hareketi dinle karıştırırlar. Halbuki, Elhamdülillah hepimiz Müslümanız, hepimiz dindarız. Aruk, bizim dinin icabını öğrenmek için şundan bundan derse ve akıl hocalığına ihtiyacımız yoktur. Analarımızın, babalarımızın kucaklarında verdikleri dersler bile bize dinimizin esasatını anlamaya kâfidir."

Bu başlıklar altında Sosyoloji Açısından Atatürk böylece anlatıldıktan sonra kitabın en arkasına editör Alev Kâhya Birgül tarafından okuyucuya kitabın daha iyi hitap etmesi için beş sayfalık bir Dizin hazırlanmıştır.

Kitabın Atatürk'ü daha iyi anlayabilmek ve kavrayabilmek niyetinde olan okuyucuya ışık tutacağına inanıyoruz milli birlik ve beraberlik inancını taşıyan herkese tavsiye ediyoruz.

Dr. ALEV KÂHYA-BİRGÜL
Türk Toplumuna İlgili Sosyal
Araştırmalar Bilim ve Uygulama Kolu Uzmanı

ATATÜRK'ÜN TAMİM, TELGRAF VE BEYANNAMELERİ, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1991, 721 sayfa.

Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri "Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri" adıyla Nimet Arslan tarafından derlenmiş ve Atatürk Araştırma Merkezi tarafından 1991 yılında basılmıştır. Bu kitabın basılmasındaki ana amaçlardan biri kuşkusuz Milli Mücadele dönemi ile ilgili araştırma yapan kişilere bir kaynak eser olmasıdır. Daha önceleri Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü tarafından basılan bu eserin ilk baskısının tükenmesi ve ısrarla aranması neticesinde Atatürk Araştırma Merkezi de 1964 yılında yayınlanan *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV* adlı esere Sadi Borak ve Utkan Kocatürk tarafından derlenip yine aynı enstitü tarafından 1971 yılında yayınlanan *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri V* adlı eserdeki tamim, telgraf ve beyannameleri eklemek suretiyle bu eseri ortaya çıkarmış ve büyük bir boşluğu doldurmuştur. Yapılan bu çalışmalar neticesinde ortaya çıkan bu eser de ofset basım suretiyle çoğaltılmıştır.

Eserde Prof. Dr. Afet İnan birinci baskı ile ilgili olarak şunları yazmıştır. "Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü yayın programında, Atatürk'ün Büyük Nutuk'tan gayri olan söylev, demeç, tamim ve telgraflarının bir arada toplama esası konmuştur. Buna göre şimdiye kadar *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* adı altında üç cilt kitap çıkmıştır. Şimdiye kadar yayınlanmış olan bu 3 cilt, okuyucuları ve araştırmacıları büyük ölçüde ilgilendirmiş ve fayda sağlamıştır.

Aynı yayın programı içinde 20.5.1946 tarihinde 23 sayılı karar gereğince, "Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri"nin bir araya toplanması, Enstitü Müdürü Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal tarafından ilmi danışma ve yönetim kurulunun tetkikine sunulmuştur. O tarihten itibaren mümkün olduğu nisbette derlenmesine ve tasnifine çalışılan bu eseri, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları arasında çıkarıyoruz. Böylece bu seriden IV. cilt ile, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşımız ve Cumhuriyet tarihimiz ile ilgili belgelerin önemli bir kısmı toplanmıştır. Bu dört ciltteki belgeler Nimet Arsan tarafından derlenerek hazırlanmıştır."

721 sayfa olarak hazırlanan bu eserde kronolojik bir sıraya göre tertiplenen tamim, telgraf ve beyannameler Kurtuluş Savaşımız ve Cumhuriyet tarihimiz ile ilgili önemli belgelerin bir kısmını oluşturmaktadır. Eserde 20 Eylül 1917 ile 9 Ekim 1938 yılları arasında vuku bulan 816 tamim, telgraf ve beyanname bulunmaktadır.

Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün tamim, telgraf ve beyannamelerini içeren *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri-4* adlı bu eser Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı tarafından 975-16-0349-8 ISBN numarası ile ve 1.000.000 TL. fiyatla Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı kitap satış bölümünde satılmaktadır.

ALİ TUNA

Atatürk Araştırma Merkezi Uzman Yardımcısı

¹ "Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV" AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, 1991, s. vı.

